

***“Dat ik niet bepaald wist dat het verlenen van hulp aan joden weerstand was”:
Onderduiknetwerken in de stad Antwerpen tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1944)***

(Anne Bekers – UAntwerpen)

Onderduik is een onderbelichte verzetsvorm in de Belgische verzetshistoriografie, waarin vooral het georganiseerde gewapende verzet centraal staat. Onderduik had als voornaamste karakteristieken dat het net niet gewapend was en ook plaatsvond in de huiselijke sfeer. Dit informelere karakter vertaalde zich in een ouder en vrouwelijker groepsprofiel (25% vrouwen) van onderduikhulpers dan dat van gewapende verzetsmensen en inlichtings- en actieagenten. Overeenkomend met het Belgische verzet in het algemeen was de burgerlijke middenklasse ook bij de onderduik goed vertegenwoordigd. Omdat verzetsstudies vaak vanuit een institutionele hoek worden aangevat, vallen onderduikhulpers, die ook vooral buiten de formele netwerken opereerden, en zeker verzetsvrouwen, die minder vaak lid waren van officiële verzetsgroepen dan verzetsmannen, vaak buiten beeld. Door echter te vertrekken vanuit de persoonlijke erkenningsdossiers van de burgerlijke weerstand met een aanpak van onderuit kwamen die toch ook tevoorschijn. Anderzijds kwam dankzij die individuele benadering ook voor het eerst de verzetsgroep Groep H, gecentraliseerd rond de stadsdiensten van Antwerpen en gespecialiseerd in de hulp aan onderduikers, in het vizier. Onderduik correleert niet alleen met (getrouwde) huisvrouwen, maar even goed met buitenshuis werkende (ongehuwde) vrouwen. Beiden vonden ze hun plek in de onderduiknetwerken via hun eigen functionaliteit, wat ook het geval was bij mannen. Zoals in de inlichtings- en actiediensten speelden verzetsvrouwen in de onderduik een belangrijke verbindingsrol. Onderduiknetwerken werden uitgebouwd in collegiale en familiale kringen, maar ook de sterkte van de onbekende schakel is niet te onderschatten. Veel onderduikers kenden hun onderduikhulpers niet, maar vertrouwden hen via een te betrouwe ‘bemiddelaar’. Dat er veel informele onderduiknetwerken actief waren en niet alle onderduikhulpers beseften dat ze aan verzet deden, doet vermoeden dat het reële aantal onderduikhulpers nog hoger lag dan het cijfer dat uit de dossiers naar voren komt, zelfs ook voor een ‘zwarte’ stad als Antwerpen. In het kader van onderduik vervaagt de grens tussen humanitaire hulp en verzet. De Antwerpse onderduikhulpers werden echter zwaar vervolgd door de Duitse bezetter (53% gearresteerd). Onderduik werd dus weldegelijk gezien als een volwaardige vorm van verzet en is het dus meer dan waard om bestudeerd te worden.